

NASTAVNI KADAR U VOJNIM ŠKOLAMA

Imajući u vidu važnost, značaj i aktuelnost nastavničkog poziva koji u novom vojnoškolskom sistemu dobija sve veći značaj, obrađićemo neka aktuelna pitanja kao što su: izbor, obrazovanje i usavršavanje, stalnost, opterećenje i stimulisanje nastavnika.

Izbor nastavnika. Poznato je da nema posebnih vojnih škola za osposobljavanje i školovanje nastavnika. Oni se dobijaju iz redova starešina — određivanjem i konkursom. Međutim, konkurs se vrlo malo koristi. Iako je Pravilnikom o vojnim školama data mogućnost za izbora nastavnika ovim putem, još nigde nisu propisani bliži uslovi koje bi trebalo da ima starešina koji konkuriše za nastavnika u vojnoj školi.

Dosadašnja praksa pokazuje da su u 90% slučajeva starešine primane za nastavnike po naređenju više komande, pri čemu se nije uvek vodilo računa o sklonostima, kvalitetima, želji za ovaj poziv, opštoj naobrazbi, stručnoj spremi, metodičko-pedagoškoj osposobljenosti i drugim kvalitetima potrebnim za ovakav odgovoran i važan poziv. Pogrešna su poneka mišljenja da nastavnik može biti svaki oficir koji ima završenu akademiju, odnosno visoku stručnu spremu. Još je pogrešnije shvatanje da se takav starešina može uključiti u nastavu bez pripreme i da će individualno nadoknaditi ono što mu nedostaje kao nastavniku.

U većini stranih armija nastavnici se primaju isključivo po konkursu, a u nekima po konkursu i određivanjem i to: po konkursu starešine do načelnika štaba divizije — eskadre brodova, i određivanjem starešina sa viših dužnosti. Takođe je poznato da se u svim građanskim osnovnim, srednjim, višim, visokim školama i fakultetima nastavnički kadar odabira konkursom i to uz veoma stroge uslove. U poslednje vreme i kod nas se sve veća pažnja poklanja izboru nastavnika. Od njih se zahtjevaju solidna ideološko-politička orijentacija, moralna svojstva, pedagoška kultura, stručnosti i dr.

Praksa visoke tehničke škole JNA i VMA — koje primaju vojna lica za nastavnike na osnovu konkursa, pokazala se veoma korisnom. Na osnovu konkursa u VTŠ i VMA nastavnike bira nastavničko veće, a imenuje ih državni sekretar. To bi trebalo primenjivati i u ostalim vojnim školama, jer je ovaj način prijema — izbora — izjednačen sa uslovima koji važe za odgovarajuće škole u građanstvu. Pored toga, za sve stepene škola trebalo bi precizno formulisati opšte i posebne uslove koje treba da ispunjava starešina da bi mogao biti nastavnik — završene vojne, građanske škole, trupni i komandni staž, akademski stepen i naučna zvanja, nivo pedagoško-metodičkog i psihološkog obrazovanja, godine starosti i dr. Nastavnici bi se mogli birati na nekoliko na-

čina: mogla bi ih po školama birati nastavnička veća, a potvrđivati savet škole — centra. U prelaznom periodu prve nastavnike u školama za oficire birala bi komisija DSNO. Ove komisije trebalo bi da budu sastavljene od istaknutih vojnih rukovodilaca, naučnih radnika, vojnih i građanskih lica sa odgovarajućih vojnih i civilnih škola. Konstituisanjem nastavnih veća i saveta vojnih škola, nastavnike bi mogla birati veća, odnosno saveti vojnih škola — centara. U svakom slučaju, postavljenje vojnog lica na nastavničku dužnost, na predlog saveta odgovarajuće škole, bio bi zadatak ovlašćenog organa, nadležnog za rešavanje odnosa u službi oficira, podoficira i vojnih službenika. U podoficirskim školama mogao bi se primeniti isti, a možda, s obzirom na nivo škola, i nešto uprošćeniji način. Za njih možda ne bi trebalo formirati matičnu komisiju, već izbor prepustiti savetu škole. U svakom slučaju, nastavnike — građanska lica trebalo bi primati u vojne škole više nego do sada, i to za discipline — predmete za koje nisu neophodna vojna lica.

Obrazovanje i usavršavanje nastavnika. Kvalitet nastave zavisi u prvom redu od stručnog znanja i metode osposobljenosti nastavnika. Dosadašnja iskustva ukazuju na sve veću potrebu za školovanjem nastavnika, daljim usavršavanjem sistema stručnog, pedagoško-metodskog i ideološko-političkog osposobljavanja nastavnčkog kadra u školskim centrima i samostalnim vojnim školama. Prema nekim podacima, u vojnim školama ima nastavnika koji, pored ostalog, nisu završili čak ni školu za koju su određeni za predavače, a većina nije završila višu školu od one na kojoj predaje. U nekim vojnim školama ima i do 50% nastavnika koji imaju nižu vojnostručnu spremu od one koju treba da stiču njihovi pitomci, a oko 25% koji imaju niže opšte obrazovanje nego njihovi pitomci. U nekim školama ima oko 60% nastavnika koji nikada nisu obavljali dužnosti za koje se školuju njihovi pitomci, a u nekim tehničkim školama ima i 50% koji nisu uopšte radili na sredstvima na kojima treba pitomce da obučavaju.

U savremenim uslovima sve više rastu potrebe za većim obimom vojnih, vojnostručnih i tehničkih znanja kod pitomaca i starešina, a u vezi s tim postavlja se i pitanje kako što brže, lakše i uspešnije preneti potrebna znanja, veštine i navike na pitomce i slušaoce i osposobiti ih za dužnosti.

Vojne škole koje završavaju naši nastavnici ne daju, i ne mogu dati, završno i potpuno obrazovanje ni iz jedne od naučnih i nastavnih oblasti. Raniji rezultati pojedinih nauka stalno se prevazilaze i istovremeno postavljaju novi problemi koji treba da nađu mesta u školskim programima.

Savremena nastavna i tehnička sredstva u kabinetima, laboratorijama, radionicama, na poligonima i u tehničkim parkovima sve više prodire u naše vojne škole i sve veći broj nastavnika se njima koristi u radu. U nastavnim procesima sve više učestvuje televizija, nastavni film, magnetofonske i diktafonske aparature, računsko-matematičke mašine, mašine za učenje, kao i različiti modeli

i ostala tehnička sredstva. Sve to traži od nastavnika da ume da se njima vešto koristi u radu.

Pogrešna shvatanja dovode do neplanske i nesistematske obuke starešina, do velikog broja neopravdanih izostanaka (u nekim školama čak i do 40⁰/₀), do slabe organizacije i pripreme ovih časova, do slabe metodike izvođenja i primene savremenih nastavnih sredstava itd. Ovu nastavu ređe izvode najodgovornije i najstručnije starešine. Tematika se ponavlja iz godine u godinu ili se za nastavu planiraju teme koje bi starešine — nastavnici lako i individualno proučili. Naravno, od ovakvog načina rada starešine nemaju neposredne koristi. Pored toga, bilo je primera da odgovorne starešine u nekim vojnim školama i ne izvode obuku i usavršavanje nastavnika.

Ne treba gubiti iz vida da je nastava u vojnim školama proces rada sa živim ljudima koji se stalno usavršava, a da je nastavnik u ovom procesu ličnost koja taj proces usmerava i njime rukovodi. To od njega zahteva da se potpuno saživi sa tim procesom i da prati sve činioce koji mogu neposredno ili posredno uticati na postizanje ciljeva školovanja. U takvim uslovima teško je deliti rad nastavnika na redovan i prekovremen. Takva shvatanja samo bi mogla da dovedu do nezdravih odnosa prema nastavi i vaspitanju u vojnim školama. Svaki onaj nastavnik koji radno vreme i pripremu svodi na „ustavno” sedmočasovno, ni u kom slučaju ne može biti dobar vaspitač pitomaca — slušalaca. U mnogim stranim armijama, nastavnici u svako vreme stoje na raspolaganju pitomcima — slušaocima za pomoć u radu.

Nastavnike treba i zainteresovati za dalje stručno usavršavanje. A to bi se postiglo kad bi se njihov rad više cenio i za to dobilo i društveno priznanje. Razumljivo je, međutim, što pitanje stalnog stručnog, metodsko-pedagoškog i ideološko-političkog usavršavanja nastavnika, iako su za to lično zainteresovani, ne može da bude prepušteno njima samim. Briga o usavršavanju nastavnika treba da bude stvar svih organa, počev od uprave škole-centra pa do DSNO.

U postojećem sistemu usavršavanja nastavnika nije adekvatno rešeno ni pitanje pripravnčkog staža, stručnih nastavničkih ispita, sticanje akademskih i naučnih zvanja iz oblasti vojnih nauka, što se negativno odražava na motivisanje nastavnika da stiču stručne i druge kvalifikacije, potrebne za uspešno vršenje dužnosti. Dosađajna praksa usavršavanja nije u dovoljnoj meri obezbeđivala ni čvršće povezivanje nastavne teorije i prakse. Povremeno upućivanje nastavnika na odgovarajuće dužnosti u jedinice ili na stažiranje znatno bi doprinelo integrisanju teorije i prakse u vojnoj nastavi, učinilo je efikasnijom i celishodnijom.

U nekim stranim vojnim školama, pripremi i usavršavanju nastavnika poklanja se izuzetno velika pažnja. Tako, na primer, mladi nastavnici po 2 godine ne drže nastavu, već se samo pripremaju. Zbog potrebe pripreme, usavršavanja i ujednačavanja pogleda i za vreme godišnjeg odmora nastavnici ostaju u školi u kojoj se održavaju kursevi, seminari i drugi oblici usavršavanja, a godišnji odmor koriste naizmenično u toku cele godine.

Za usavršavanje nastavnika postoje različiti oblici i metodi kao što su: individualne i kolektivne pripreme, kursevi, seminari, simpozijumi, dalje redovno ili vanredno školovanje u višim školama, praktičan rad u trupi, redovna obuka u školi, uzajamno prenošenje iskustava trupa-škola (prisustvovanje raznim vežbama, taktičko-tehničkim zborovima, proučavanje elaborata, učešće na analizama i savetovanju, stažiranje na ukrcavanju, u remontnim zavodima, izmena iskustava i dr.), redovno i vanredno studiranje na fakultetima i drugim školama u građanstvu itd.

Pored redovnog usavršavanja nastavnika u vojnim školama, za uspeh u radu je posebno važna prethodna priprema nastavnika koji prvi put dolaze na ovu dužnost. Njihova priprema, po našem mišljenju, sastojala bi se u sticanju znanja iz oblasti pedagogije, psihologije, didaktike, metodike i postupnog uvođenja u nastavni proces kao i u metodiku nastave za odgovarajući predmet — disciplinu. Ova priprema bi trajala 5—6 meseci, a izvodila bi se tako da novi nastavnici počnu rad kod pitomaca — slušalaca početkom nastavne godine, a ne kao što je to obično bivalo da mladi nastavnici uskaču u nastavni proces u toku ili čak pri kraju školske godine.

Dosadašnja priprema novih nastavnika i njihovo uvođenje u nastavni proces vršena je na različite načine. Tako je, na primer, u nekim vidovima i rodovima bila decentralizovana — po školskim centrima i samostalnim vojnim školama, a u nekim centralizovana, tj. za sve nove nastavnike na jednom mestu u okviru vida — roda. Međutim, oba načina, pored dobrih rezultata, imaju i niz slabosti. No, u svakom slučaju, opšta znanja iz oblasti pedagogije, psihologije, didaktike itd. trebalo bi nastavnicima davati centralizovano. Veoma su prihvatljive ideje da se novi nastavnici 5 meseci pre početka školske godine na jedno mesto, na zajednički kurs, koji bi trajao 2—3 meseca i održavao se u mestu gde ima najviše uslova za opštu pripremu, tj. gde je veći izbor stručnih nastavnika — profesora iz pojedinih naučnih oblasti koji bi nove nastavnike pripremali. Program ovakvog kursa trebalo bi da sadrži opšta znanja iz oblasti pedagogije, psihologije didaktike i metodike. Posle završetka ovog kursa, dalja stručna i metodička priprema vršila bi se u odgovarajućim školskim centrima i školama do početka nastavne godine. Na ovaj način bi se izbegla usitnjenost kurseva po školama — centrima, a kvalitet priprema bi bio mnogo bolji i efikasniji. To bi iziskivalo posebnu organizaciju, a i nešto veće materijalne izdatke, ali ne bi smelo biti odlučujuće kada se radi o tako važnom pitanju. Ta bi priprema mogla da traje i 3 meseca u okviru vida, roda, službe, tj. u jednom od centara, odnosno samostalnih vojnih škola, kao što se u praksi dešavalo za nastavnike u RV i PVO pri Višoj vojnoj akademiji RV i PVO. Ostala 2—3 meseca nastavnici bi se pripremali u svojim školskim centrima — školama na pojedinim katedrama.

Vreme je da se pripremi novih nastavnika pristupa organizovano, planski i sistematski. To zahteva osavremenjavanje nastave i modernizaciju Armije.

Stalnost nastavnika. Prema iskustvima naših škola, dobar nastavnik izraste kroz praksu tek za 3 godine, a posle ovog perioda postaje u punoj meri produktivan. Zbog toga bi mu trebalo obezbediti veću stabilnost i da duže bude na dužnosti nastavnika. Time bi se stvorili uslovi da se posle izvesnog broja godina ustali kadar dobrih nastavnika u našim školama. U dosadašnjoj praksi o ovome se nije vodilo dovoljno računa. Mali je broj nastavnika koji su duže ostali na toj dužnosti. Tako, na primer, u pešadijskoj školi rezervnih oficira ima 52,6% starešina i nastavnika koji su na ovim dužnostima svega jednu godinu i manje. U ŠC protivvazdušne odbrane takvih je 50,7%, intendantskoj vojnoj akademiji 46,1%. ŠC bezbednosti 43,3% MTŠC 36,9%, vazduhoplovstvo ŠC veze 35,6% itd. U ovim vojnim školama ima 46,1% nastavnika i starešina sa stažom ispod 2 godine. Navedeni podaci nam ubedljivo govore da princip stalnosti nastavnika u vojnim školama nije bio zastupljen u odgovarajućoj meri. U stranim armijama zapažaju se dve sasvim suprotne krajnosti. Tako, na primer, u nekima postoji težnja da se oficiri što duže zadrže na nastavničkoj dužnosti. Ima nastavnika koji uz povremeno stažiranje u trupi, ovu dužnost obavljaju još od II svetskog rata. U drugim, opet, stalnosti nastavnika ne poklanja se naročita pažnja. Oni u većini slučajeva teže da nastavnike u vojnim školama češće zamenjuju starešinama iz trupe. Negde se nastavnici zadržavaju najviše 3 do 4 godine, pa odlaze u truppu. Smatramo da česte promene nastavnika (posebno boljih) negativno utiču na kvalitet nastave. Potpuno je opravdano da se određeni broj boljih nastavnika, sa izrazitim sklonostima za taj poziv i naučni rad, duže zadržavaju, a neki čak i stalno. Ovo je pravilnikom o vojnim školama i omogućeno.

Realizacijom principa reelekcije u našim školama uticalo bi se na stabilnost dobrih nastavnika i obezbedila potrebna selekcija. Stalnost nastavnog kadra zahteva i elastično utvrđivanje formacionih mesta u vojnim školama, kako to ne bi predstavljalo smetnju u redovnom napredovanju. To znači da starešina na dužnosti nastavnika može ostati do 10 godina, ali da mu se formacijom obezbedi redovno napredovanje u činovima.

Opterećenje nastavnika. Veoma često se ističe problem preopterećenosti nastavnika časovima i drugim obavezama koji nisu vezani za nastavu. Sadašnjim propisima opterećenje nastavnika časovima nastave je rešeno na različite načine. Tako, na primer, Zakonom o visokim tehničkim školama u JNA i Zakonom o Vojnomedicinskoj akademiji, opterećenje nastavnika radom i asistenata vežbama regulisano je kao i na svim visokim školama i fakultetima u zemlji. Za nastavnike ono iznosi do 6 časova sedmično, a za asistente do 12 časova. Za izvođenje nastave u podoficirskim i školama rezervnih oficira je 18—21 čas sedmično, što odgovara proseku opterećenosti nastavnika u srednjim školama. U vojnim akademijama opterećenost nastavnika je, u odnosu na visoke škole i fakultete, nešto veća i iznosi 15—18 časova sedmično, dok je u školama usavršavanja, višim vojnim akademijama u Ratnoj školi, to opterećenje 12—15 časova sedmično, što je 2—4 puta više nego u odgo-

varajućim školama u građanstvu. Međutim, ima slučajeva da su neki nastavnici manje opterećeni nego što je to normativima propisano, a negde manje nego što je na fakultetima.

Red. br.	stepen škole (vrsta)	opterećenje — časovi				
		za izvođenje nastave				za pripremu nastavnika sedmično
		godišnje	mesečno	sedmično	dnevno	
1.	podoficirske škole, škole rezerv. oficira	860	72—84	18—21	3—3,5	15—18
2.	vojne akademije	730	60—72	15—18	2,5—3	21—24
3.	srednje škole	800	do 88	22—24	3,5—4	16
4.	više škole		do 48	10—12	1,6—2	30
5.	visoke škole		do 40	6—10	1—1,6	32

Poređenje podataka iz tabele pokazuje, pored ostalog, da su norme opterećenja nastavnika kod nas u podoficirskim školama gotovo jednake sa onim u srednjim školama u građanstvu. One iznose 22—24 časa sedmično u građanskim školama, tj. 3,5—4 časa dnevno, dok su u podoficirskim školama 18—21 čas sedmično, ili 3—3,5 časa dnevno. Opterećenje nastavnika u vojnim akademijama, školama usavršavanja, višim vojnim akademijama i Ratnoj školi znatno je veće nego u višim i visokim školama u građanstvu. Ta razlika se najbolje vidi ako se uporede podaci o sedmičnom opterećenju nastavnika koje se u vojnim školama kreće od 12 do 18, u civilnim školama od 6 do 12 časova, a na nekim čak i 4 časa. Ako se našim nastavnicima dodaju i druge obaveze koje imaju, kao što su: za ideološko-politički rad 2 časa sedmično, telesno vežbanje 2 časa, vojnostručnu obuku 3 časa sedmično, zatim za poslove izvan nastavnih časova: dežurstvo, učešće u raznim komisijama i dr. — 4 časa sedmično, to iznosi svega 11 časova, ili gotovo dva dana sedmično, odnosno 26% od ukupnih časova nastave. Smatramo da su razlike neopravdano velike i da su nastavnici u vojnim školama previše opterećeni, što ne može a da se negativno ne odrazi na kvalitet nastave u celini.

Karakteristični su i podaci o časovima predviđenim za pripremanje nastavnika. U podoficirskim školama je predviđeno oko 18 časova sedmično za pripremu nastave, a toliko je ostavljeno i u srednjim. Međutim, u ostalim vojnim školama je za pripremanje nastave i bavljenje naučnim radom obezbeđeno znatno manje (15—21) časova nego u odgovarajućim školama u građanstvu (30—32).

Poređenje opterećenosti nastavnika u našim vojnim školama sa onim u nekim stranim armijama pokazuje da su naši nastavnici više opterećeni. Tako, na primer, u nekim visokim stranim vojnim

školama opterećenje nastavnika je vezano za nastavna i naučna zvanja. Doktor nauka ima godišnje najviše do 210, a ostali do 300 časova. Za njih je zajedničko to što se dosta vremena daje nastavnicima za pripremu nastave, studijski i naučni rad. Opterećenja u vojnim i odgovarajućim građanskim školama su kod njih ista. Smatramo da ova iskustva nekih stranih armija zaslužuju potrebnu pažnju.

Iz ovoga proizilazi da se opravdano nameće potreba nastavnika da se rasterete i časovima nastave i drugim obavezama, kako bi dobili više vremena za naučni rad. Kod razmatranja ovog pitanja treba uskladiti opterećenje nastavnika u vojnim školama sa odgovarajućim školama u građanstvu. Problem preopterećenosti nastavnika ne sme se isključivo gledati u izmeni formacije i povećavanju broja nastavnika, već u preduzimanju niza mera koje bi doprinele rasterećenju, kao na primer: bolja organizacija i formacija škola kojom bi se obezbedilo više nastavnika nego ostalog osoblja. U nekim školama je odnos 50 : 50%, dok u građanskim iznosi oko 80—90% u korist nastavnika. Jedna srednja škola od 1.000 učenika ima samo 10 lica koja nisu angažovana u izvođenju nastave.

Iz svega se vidi da rešenje problema preopterećenosti nekih nastavnika treba tražiti, pre svega, u samoj školi (centru) i u okviru postojeće formacije, boljim planiranjem i organizacijom posle, ravnomernijim opterećenjem svih nastavnika (što se može postići grupisanjem škola jednog vida-roda na jednom mestu), kao i uključivanjem i ostalih organa škole u nastavu. Svakako da stoji činjenica da treba više nego do sada za nastavu angažovati i oficire iz trupe i viših komandi i ustanova, kao što to već čine neki školski centri. U stranim armijama zapaža se veliko korišćenje predavača van sastava škole. Tako, na primer, sve uvodne teme o koncepcijama razvoja i upotrebe pojedinih vidova — rodova i službi drže najistaknutiji rukovodioci dotičnog vida, roda — službe. Isto tako, u stranim armijama koriste se za nastavnike iskusni penzionisani rukovodioci koji su u II svetskom ratu komandovali krupnim jedinicama i učestvovali u prelomnim operacijama, čime se koristi njihovo bogato iskustvo. Možda je vredno pažnje i to što se u nekim stranim armijama, za pojedine predmete opšteg i tehničkog obrazovanja koriste za nastavnike i vojnici sa visokom stručnom spremom koji se nalaze u odsluženju vojnog roka. Veoma često se koriste i ostali stručnjaci iz građanstva. Ovo je karakteristično za predmete sa manjim brojem časova za koje nije potrebna posebna vojna sprema.

Prelazak nekih naših vojnih škola (vojnih akademija, Više vojne akademije i Ratne škole) na fakultetski sistem izvođenja nastave, gde će se pitomcima-slušaoциm dati više vremena za samostalan — individualni, upravo fakultetski način rada, dovešće do veće ekonomičnosti, racionalnosti i rasterećivanja stalnih nastavnika, pa bi se na taj način poboljšao odnos i koeficijent nastavnika naspram ostalog stalnog i povremenog sastava.

Stimulisanje nastavnika. Sadašnji način stimulisanja nastavnika je prevaziđen. On je različito regulisan pa i shvaćen. Tako, na primer, prema zakonu o visokim tehničkim školama u JNA, uvedena

su odgovarajuća nastavnička zvanja, ali je nagrađivanje nastavnika vojnih lica i dalje isključivo prema činu. Nastavnici Vojnomedicinske akademije imaju prema zakonu odgovarajuća naučna i akademska zvanja i dodatke na njih koji iznose od 10.000 do 45.000 din. (redovni profesor 42.000, vanredni 28.000 i docent 28.000) itd. Kod drugih vojnih škola ne postoje posebna nastavnička znanja niti bilo kakvi novčani dodaci. Ovakva razlika po rodovima i službama je neodrživa i treba je po jedinstvenom sistemu rešiti. Pravilnikom za vojne škole, npr. za pitomce, predviđen je niz podsticajnih mera, dok za nastavnike to ne postoji. Tako se dešava da na završnim svečanostima pitomci primaju nagrade, a njihovi nastavnici — starešine ne, iako je cela klasa baš njihovom zaslugom postigla taj uspeh. Prema nekim mišljenjima, sadašnje mere kao, na primer, ukidanje komandno-trupnog dodatka i neprizavanje beneficiranog staža, posebno onim starešinama koje su kao odabrani došli iz trupe na dužnost nastavnika, čak i destimulativno deluju. Pravo na radnu odeću do sada su imali samo komandiri pitomačkih vodova i četa i neki nastavnici, dok ostali koji izvode praktičnu nastavu nemaju.

Često se ističe potreba uvođenja nastavničkih, akademskih i naučnih zvanja za nastavnike vojnih škola, čime bi se rešila i pitanja nagrađivanja nastavnika prema činu i zvanju, što verovatno znači i uvođenje posebnih dodataka.¹ S obzirom na mesto, ulogu i značaj nastavničkog poziva i potrebu za visoko-stručnim kadrom — nužno bi bilo uvesti i posebne stimulatивne mere koje bi se sastojale iz uvođenja nastavničkih zvanja, akademskih naučnih stepena i za vojna lica, kao i u školama u građanstvu i to: u vojnim školama za oficire — redovni profesor, vanredni profesor, docent, viši predavač (profesor odgovarajuće vojne škole), predavač (odgovarajuće više škole) i asistent. Pored nastavnika (sa pomenutim zvanjima) u pojedine škole mogu biti primani stručni i viši stručni saradnici. Uslovi za sticanje nastavničkih zvanja na vojnim školama za oficire moraju biti zakonom propisani, a pravilima odgovarajućih vojnih škola razrađeni u duhu zakonskih odredbi i ovlašćenja. U vojne škole za podoficire (rang srednjeg obrazovanja) treba uvesti sledeća zvanja: stariji nastavnik (rang profesora srednje škole), nastavnik (rang nastavnika), pripravnik (čiji bi staž trajao do jedne godine). Za građanska lica u svim vojnim školama, zvanja bi se priznavala na osnovu završenih škola u građanstvu kako je to i regulisano zakonskim propisima. Od akademskih stepena mogao bi se uvesti magistar vojnih nauka (specijalista medicinskih nauka u VMA) i doktor vojnih nauka (pojedinih disciplina), a možda i kandidat vojnih nauka.² Nastavnička i akademska zvanja kao i naučne stepene dodeljivale bi vojne škole i vojni instituti na osnovu uslova koji bi se utvrdili Zakonom o vojnim školama. Uslove i postupke za sticanje pojedinih nastavničkih zvanja trebalo bi razraditi prema kon-

¹ U sovjetskim, poljskim i čehoslovačkim vojnim školama, akademska i naučna zvanja koja su obavezna za nastavničke dužnosti, povlače za sobom novčane dodatke koji se kreću od 10 do 50% plate odgovarajućeg čina.

² Akademske stepene u našoj zemlji su: magistar ili specijalista nauka. Naučni stepen u našoj zemlji je doktor nauka.

kretnim uslovima. Sa gledišta unapređivanja naučnog rada, nužno bi bilo rešiti i slična pitanja koja se tiču naučnih i stručnih radnika (vojnih i drugih lica) koja rade u naučnim institucijama JNA (vojni instituti).

Na ova zvanja dodeljivali bi se posebni dodaci: na nastavnička zvanja, kao i na akademske i naučne stepene u visini od 10—30% od plate, a prema odgovarajućem zvanju. Pored toga, trebalo bi rešiti i pitanje nagrađivanja nastavnika za napisane skripte udžbenike i druge nastavne materijale. Uslove i visinu ovih dodataka trebalo bi utvrditi posebnim propisima, što bi u svakom slučaju doprinelo boljem kvalitetu nastavnih materijala, a pozitivno bi se odrazilo i na nastavnike.

Isto tako potrebno je elastičnije postaviti i utvrditi formacijska mesta u vojnim školama, kako to ne bi predstavljalo smetnju u redovnom napredovanju. Nastavnicima bi se morao priznati i komandno-trupni dodatak, beneficirani staž, radna odeća i sl., kao i odgovarajućim trupnim starešinama, jer su neki od njih ove beneficije gubili dolaskom iz trupe u školu, što se negativno odražavalo i na javljanje istaknutih starešina za ovaj poziv.

Uzdizanje nastavnika na višu dužnost, slanje na više školovanje u JNA, u strane armije pa i građanske škole — fakultete, odlikovanje, nagrade i dr. treba da budu stalne mere podsticanja nastavnika. To je stalni zadatak školskih centara i samostalnih vojnih škola, kao i ostalih uprava DSNO, što do sada u praksi nije bio slučaj.

Za svaku vrstu škole trebalo bi razraditi profile nastavničkog kadra iz kojih bi se videlo koju školsku spremu treba da imaju, tj. koju školu treba da završe, da bi se mogli smatrati stručnim nastavnicima za odgovarajući predmet (disciplinu). Pri tom treba imati u vidu i sve druge posebne osobine: intelektualne, karakterne i dr.

Iz svega navedenog, kao i iz raznih diskusija o novom sistemu školstva u JNA proizilazi: da je osnovni elemenat za unapređivanje školstva pitanje poboljšanja kvalifikacione strukture i rešavanje statusa nastavnika u vojnim školama; da bez dobrih nastavnika nema naučnoistraživačkog rada u vojnim školama niti priznavanja pojedinih vojnih škola kao naučnih ustanova; da nema rangiranja i priznavanja vojnih škola u građanstvu bez odgovarajućih nastavnika. Zato se pri rešavanju novog školskog sistema i njegovog ukla-panja u opšti sistem vaspitanja i obrazovanja, rešavanje pitanja nastavnika postavlja kao prvorazredan zadatak.

Potpukovnik
Milorad BOGDANOVIĆ i
kapetan fregate
Izet ŠEHIĆ